BAKUNİN:

“MOSKOVA’DA ANARŞİZM”

- BAKUNİN -

"MOSKOVA'DA ANARŞİZM"

BİR SOSYOLOJİ & FELSEFE KURAMI

Yazarı (Author): Bakunin (Rus Sosyolog & Marksist Kuramcı)

Sayfa Düzeni ve Grafik Tasarım:(e-Kitap Projesi)

(Fulya Saatçıoğlu & Murat Ukray)

Kapak Tasarımı: E-KİTAP PROJESİ

İstanbul – Nisan, 2025

ISBN: 978-625-38715-2-9

İletişim ve İsteme Adresi:

www.ekitaprojesi.com

© **Copyright**: Bu çalışmanın tüm yayın hakları e-kitap projesine aittir. Tanıtım alıntıları dışında izinsiz çoğaltılması yasalarımıza göre suç sayılmaktadır. Böyle bir harekete kalkışmak yerine, bize sorarsanız uygar ve paylaşımcı dünya adına seviniriz..

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ BÖLÜM 6
BAKUNİN KİMDİR? 6
"HAYATI VE FELSEFİ DÜŞÜNCELERİ" 6
Romantik Sürgünler 14
Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi – Mihail Bakunin(1871) 20
ANARŞİZİM VE MARKSİZM 40
İKİNCİ BÖLÜM 54
BAKUNİN'İN DEVLETSİZ SOSYALİZM DÜŞÜNCESİ 54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 69
ANARŞİZM NEDİR NE DEĞİLDİR? 69
ANARŞİZM NE DEĞİLDİR 69
ANARŞİZM NEDİR? 86
Mutualizm 89
Kollektivist Anarşizm 91
Bİreyci Anarşizm 92
Anarko-Komünizm 94
Anarko Sendikalizm 95
Yeşİl Anarşizm 96
Anarşizm (Önadsız) 97
Toplumsal Hareketler 99
Anarşizm ve Örgütlü Emek 101

Neden Anarşizm, Hürriyetçi Sosyalizm Olarak da Adlandırılır? 106
Anarşistler Sosyalist' midir? 108
Anarşizm Nereden Ortaya Çıktı? 111
Ünlü Anarşistler: 114
Ünlü Anarşist Sözler: 115
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM 124
POST ANARŞİZİM KURAMINA GİRİŞ 124
ANARŞİZM VE ÇAĞDAŞ RADİKAL DÜŞÜNCE… 135
ANARŞİZM TARİHİNDEN PORTRELER 141
BEŞİNCİ BÖLÜM 159
ANARŞİZM VE DİĞER İDEOLOJİLER 159
ANARŞİZM VE MARKSİZM 160
ANARŞİSTLER NE İLE İLGİLENİRLER 162
ANARŞİSTLER VE DEMOKRASİ 163
ANARŞİSTLER VE TOPLUMSAL YAPININ İŞLEYİŞİ 165
ANARŞİZM VE CİNSELLİK ÜZERİNE BİR ANALİZ 167
ALTINCI BÖLÜM 178
ANARŞİZM'İN KOMUNİZM KÖKENLERİ 178
ANARŞİST KOMUNİZM 185
YEDİNCİ BÖLÜM 202
ANARŞİZİM VE SOSYALİZM 202
Anarşizm nedir? 203
Sosyalizm nedir? 205
ANARŞİZM VE DEMOKRASİ 208
SEKİZİNCİ BÖLÜM 225

ANARŞİZM VE TOPLUMSAL VAROLUŞ... 225
DOKUZUNCU BÖLÜM 233
BAKUNİN'İN DEVRİMCİ EL KİTABI 233
ONUNCU BÖLÜM 262
MOSKOVA'DA ANARŞİZM 262
ONBİRİNCİ BÖLÜM 283
TOLSTOY VE HRİSTİYAN ANARŞİSİ 283
ANARŞİZM VE PUNK KÜLTÜRÜ 287
ONİKİNCİ BÖLÜM 296
TÜRKİYEDE ANARŞİZM… 296
I. İlk Belirtiler 298
Baha Tevfik OLAYI 300
Cumhuriyet Dönemi 302
II. Neden 1980′ler? 306
1970′lerde, Sınıfsal Yapıdaki Değişiklikler ve Düşünsel Alandaki Yansımaları 310
1980′lerin İdeolojik Atmosferi 313
III. 1980 Sonrası 316
Türkiye'de İlk Oluşumlar 320
1986 Sonbaharı ve KARA OLAYI 321
KARA OLAYI Sonrası (1988-1994) 325
Apolitika ve Politika 328
Bugüne ve Geleceğe İlişkin Birkaç Söz 332
SON SÖZ 339
ÜNLÜ ANARŞİST SÖZLER 339
** SON ** 346

BAKUNİN:

"*MOSKOVA'DA ANARŞİZM*"

BİRİNCİ BÖLÜM

BAKUNİN KİMDİR?

"HAYATI VE FELSEFİ DÜŞÜNCELERİ"

Bakunin Moskova'nın Kuzeybatısı'nda, Torzok ve Kuvşinovo arasındaki Piramukhino köyündeki aristokrat bir ailenin çocuğudur. 14 yaşındayken Topçuluk Üniversi-

tesinde askerî eğitim aldığı St. Petersburg'a gitti. Eğitimi 1832 yılında tamamlandı ve Rusya İmparatorluk Muhafız Alayı'na düşük rütbeli bir subay olarak atandı ve Minsk'e, Gardinas'a, Litvanya'ya (artık Belarus) gönderildi. Babası Bakunin'in askerî veya sivil göreve devam etmesini istiyorduysa da, o 1835 yılında ikisini de terk ederek, felsefe okumayı umut ettiği Moskova'ya geçti.

Bakunin Moskova'da eski üniversitelilerden oluşan bir grupla arkadaşlık kurdu ve ardından sistematik bir idealist felsefe çalışmasına başladı. Özellikle de Schelling, Fichte ve Hegel'e yoğunlaştı. Başından beri o ve arkadaşları çalışmalarını, o dönem modern bilimin başkenti sayılan Berlin'e bir seyahat yaparak tamamlamak istiyorlardı. Bakunin'in âilesi bu yolculuğun masraflarını karşılamayı reddetti; ama sonunda yumuşadılar ve 1840 yılında yolculuğa çıktı.

O sıralar Bakunin'in plânı üniversitede profesör olmaktı (arkadaşlarının deyimiyle "doğruluğun râhibi"). Fakat daha sonra "Sol Hegelciler" adı verilen radikal öğrencilerle karşılaştı ve onlara katıldı. Berlin'deki sosyalist harekete dâhil oldu. Buradan Proudhon ve George Sand'le karşılaşacağı, Polonyalı sürgünlerin lideriyle tanıştırılacağı Paris'e geçti. Paris'ten İsviçre'ye seyahat etti. Burada bir süre kalarak sosyalist hareketlerde faâl olarak bulundu.

İsviçre'deyken, Bakunin Rusya hükûmeti tarafından Rusya'ya çağrıldı ve çağrıyı reddetmesi üzerine mallarına el konuldu. 1848 yılında Paris'e döndüğünde, Rusya'ya karşı ateşli bir saldırı başlattı ve bu Bakunin'in Fransa'dan sürülmesine neden oldu. 1848'in devrimci hareketleri kendisine demokratik ajitasyon yapan köktenci bir kampanyaya katılma fırsatını verdi ve 1849 Mayısındaki Dresden ayaklanmasına katılması nedeniyle tutuklandı ve ölüm

cezasına çarptırıldı. Bununla birlikte idam hükmü ömür boyu hapse çevrildi ve Rus yetkililere teslim edildi. Hapsedildi ve 1855 yılında doğu Sibirya'ya gönderildi.

Bakunin Amur bölgesine gitmek için izin talep etti ve buradan kaçmayı başararak Japonya'ya, ardından da 1861 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nden İngiltere'ye geçti. Geri kalan yaşamını batı Avrupa'da, özellikle de İsviçre'de sürgünde geçirdi. 1869 yılında Sosyal Demokratik Birliği kurdu. Bununla birlikte Birinci Enternasyonal'in uluslar arası bir organizasyon olduğu ve yalnızca ulusal organizasyonların üyeliğe kabûl edildiği bahanesiyle Bakunin'in kurduğu birlik Birinci Enternasyonal'e alınmadı. Oluşturulduğu yıl dağılan bu birliği oluşturan çeşitli gruplar daha sonra Enternasyonal'e ayrı ayrı katıldılar.

1870 yılında Bakunin Lyons'taki başarısız bir ayaklanmaya önderlik etti. Ayaklanma daha sonra Paris Komünü için örnek teşkil etti. Karl Marx ve Friedrich Engels daha sonra bu komünü onayladılar ve onu proletarya diktatörlüğünün bir örneği olarak tanımladılar; bununla birlikte Marx Lyons'taki ayaklanmanın erken ve maceracı bir ayaklanma olduğu görüşündeydi. Çünkü başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Aynı zamanda da Bakunin'in önderliğinde olması böyle bir değerlendirmeyi getirebilirdi.

Bakunin'in 1872'deki Lahey Kongresi'nde Marx'ın üstün gelmesiyle Enternasyonal'den tasfiye edilmesi, Marksist düşüncenin devletin nihâî çözülmesinden önce kurulmasını öngördüğü işçi devleti görüşü ile Bakunin'in böyle bir ara basamağa gerek olmadığına dâir görüşü arasındaki uyuşmazlığın açık bir temsili oldu. Marx'ın (dehâsını kabûl ederek) yaptığı sınıf çözümlemesini ve kapitalizme ilişkin öne sürdüğü ekonomik teorilerini kabûl

etmekle birlikte, Devlet ve Otorite hakkındaki görüşlerini de son derece âciz, yetersiz buluyordu. Marx'ın küstah ve kibirli olduğunu ve yöntemlerinin komünist devrimi tehlikeye atacağını düşünüyordu. "Bakunin Yahudi kökenli olduğu için Marx'a saldırarak anti-semitist olduğunu da açığa vurdu" diyenler de vardır. Fakat ilginç olan Marx'ın redaktörlüğünü yaptığı Neue Rheinische Zeitung'da Bakunin'in Rus ajanı olduğunu iddia eden bir haberin ciddi imiş gibi yayınlanması ve Avrupa'da tüm burjuva basınının ve bunlara hâkim Yahudi kökenlilerin bu sözde haberi sık sık tekrarlamaları karşısında Bakunin anti-semitist sayılabilecek ifâdeler de kullanmıştır. Bu haber özellikle Marx'a çok yakın Utin (daha sonra Çar'dan özür dilemiş ve Rusya'da yaşamasına izin verilmiştir) tarafından sürekli gündemde tutulmuştur. Bakunin 1873 yılında Lugano'da bir köşeye çekildi ve 13 Haziran 1876'da Bern'de öldü.-

BAKUNİN VE RANTİYE…..

Anarşist düşünürlerin ilk kuşak temsilcilerinden Mihail Bakunin ile Karl Marx arasındaki anlaşmazlık, anarşizm ve Marksizm arasındaki farklılığı da ortaya koyar. Devrimci İlmühal'de var olan tüm dinsel, politik, ekonomik ve sosyal kurumların yıkılmasını, özgürlük, akıl, adalet ve emek temelinde evrensel toplumun kurulmasını savunarak Tanrı'yı reddettiğini açıklayan, mülkiyet karşıtı, anarşist Bakunin, hayatının son yıllarında İsviçre vatandaşlığına geçmek için orada bir ev satın almak zorunda kaldığında, polisin, resmî tutanaklara "Michael

Bakunin, rantiye" notunu düşmesi ise ironik olduğu kadar hazindir.

Moskova'nın Tver eyaletinde, İtalyan mimarlar tarafından klasik stilde inşa edilmiş bir Rus evindeyiz. Alexander ve Varvara Bakunin, dokuz çocuklarıyla birlikte, büyük ve mutlu bir aile yemeğinin tam ortasındalar. Bir eksikleri var yalnız. O da şu anda kapıdan girmekte... Yıl 1833, o sıralar on dokuzunda olan Mihail Bakunin yemek odasına dalıp, beş yıldır görmediği ailesiyle kucaklaşıyor.

On dört yaşında Topçu Okulu'na giden Mihail bu beş yıl içerisinde biriktirdiği -ve biriktirmeyi alışkanlık haline getireceği- borçlarla geri dönmüştü. Öğrenciliği sırasında ona evini açan Petersburg'daki halası ve enişte-sinin sıkı disiplinine boyun eğmeyen Bakunin'in, bu zafer havasıyla geldiği baba ocağında açacağı isyan bayrağı, yaşlı Bakunin'i yaşamı boyunca huzursuz edecekti.

Mihail Bakunin, dört kız kardeşinin lideri ve savunucusu olarak kız kardeşlerinin daima kalbinde, ba-basının ise karşısında olacaktı. 1830'ların romantik ruhuna sahip genç Bakunin için, "aşk, insanın yeryüzündeki en üst misyonuydu. Bir insanın kendini aşksız vermesi, Kutsal Ruh'a karşı işlenmiş bir günahtı". Kız kardeşlerini bu günahı işlememeleri için sürekli olarak uyardı.

Uzun süre İtalya'da eğitim görmüş, naif, kırılgan ve artık yaşlanmış baba Alexander'ın oğluyla tartışacak, çocuklarının sevgisini kaybedecek gücü yoktu. Sonunda hep hoş gören o oldu. En büyük çocuğuyla yaş farkı

kocasından az olan annesi Varvara, kocasının yanılmazlığına olan inancıyla her zaman onun yanında yer almış, çocuklarının manevi ihtiyaçlarına, kocasına gösterdiği sempatiyi göstermemişti. "Boş ve egoist bir kadındı ve çocuklarının hiçbiri onu sevmezdi" diye yazacaktı Mihail Bakunin yıllar sonra.

Premukhino kırsalı Bakunin ailesi için bir cennetti. Bütün kız çocuklar piyano, erkek çocuklar keman çalıyor, İtalyan ve Alman mürebbiyelerden yabancı dil öğreniyorlardı. Baba Alexander, Rousseau'nun "eğitimde yüzeyselliğe yer yoktur" doktriniyle hareket ediyordu. Çocuklar evlerine ve birbirlerine tutkuyla bağlıydılar. Bir mektubunda küçük erkek kardeşlerden biri olan Paul şöyle yazar: "Biz Rusya'da, ama dupduru bir İtalyan göğünün altında doğduk ve büyüdük. Çevremizdeki her şey, yeryüzünde bulunması güç bir mutlulukla nefes alıp veriyordu".

Mihail, Premukhino'yu ve İtalyan göğünü arkasında bırakıp Petersburg'a geri döndü. Fakat o artık genç bir delikanlıydı ve dersleri, artık toparlanamayacak kadar kötüydü. Topçu okulundan çıkarılıp Polonya sınırında bir karakola gönderildi. Premukhino'ya anadilinden daha iyi kullandığı Fransızcasıyla tutkulu mektuplar yazmaya başladı: "İnsan toplum için yaratılmıştır. Bir insan için, onu anlayan, neşesini ve üzüntüsünü paylaşan bir akraba ve dost çevresi gereklidir. Gönüllü tecrit, hemen hemen egoizme eşittir ve bu egoist, acaba mutlu olabilmiş midir?" Hayır, bu egoist mutlu olamamıştır. Fakat bir

yolunu bulup mutlu olacaktır: Bir daha dönmemek üzere topçu ocağını terk eder.

Baba evinde askerden atılmayı bekleyen Mihail, ilk Rus romantiklerinden kabul edilen Nikola Stankeviç ile tanıştı. O sıralarda Rusya "Dahin, dahin liegt unser Weg" (Oraya, oraya, yolumuz o yoldur, Wilhelm Meister) nidalarıyla sarhoştu. Liderlik özelliklerinden yoksun Stankeviç ise, Mihail'in handiyse bütün dostları ve kız kardeşleri arasında cereyan edecek aşk ilişkisinin ilk kahramanı olacaktı. Stankeviç kendisi gibi kırılgan, içine kapanık Lyubov'u romantik idealin cisimleşmesi olarak görüyordu.

Kadınlar tarafından oldukça çekici bulunan Mihail'in ise kadınlarla ilişkisi hep ruhsal bir aşk olarak kaldı. O, "onların ruhlarının güzelliğini, duygularının kusursuzluğunu sevdiği için, hiçbir şey, bu 'basit, hassas ilişkiyi' etkileyemezdi" diye yazmıştı bir mektubunda. Mihail'in seksüel durumu, edebiyat tarihçileri tarafından, "annesinin hâkimiyetine duyduğu nefretin yol açtığı psikolojik bir vaka" olarak açıklanır.

Kendisini Kant okumalarına veren Mihail, dostu Stankeviç tarafından üç saatten fazla Kant okumaması konusunda uyarılmıştı. Fakat "Kant'ın ruhuna vakıf olana kadar" huzur bulamayacağını düşünüyordu. Artık ne askerlik ne de babasının yapacağını umduğu devlet memurluğu umurunda değildi. "Disiplin, cesur ve hedefleri olan insanlar için değil, korkaklar ve zayıflar içindi". Mihail, cesur bir gençti. Arkasında bıraktığı bir mektupla Moskova'ya hareket edip felsefe öğrenimine başladı. Planlarına

göre, babasından maddi destek talep etmeyip, geçimini matematik öğretmenliği yaparak sağlayacaktı ki bu, sadece lafta kalacaktı.

1930'lar, öğrenciler arasında üniversite sınırlarını aşan tartışmalarla sürüp gitmekteydi: bir yanda Fransız sosyalistleri arasında taraf bulan Alexander Herzen ve Ogarev çevresi, diğer yanda politikadan uzak duran, özgürlüğü şairlerin ve filozofların satır aralarında arayan Stankeviç çevresi. Mihail dostlarıyla birlikte Fichte'nin felsefesi üzerine yoğunlaşır, yoksul ve sıkıntılı günler geçirir. Para bulamaz, bulduğundaysa arkadaşlarını en pahalı restoranlarda ağırlar. Bohem çevrelerde bile yadırganacak kadar rahatsızlık verici bir durumdur onunki. Ona, Gogol'ün *Müfettiş*'indeki otlakçı Khelestakov'un adını yakıştırır arkadaşları. Mihail her zaman başını sokacak bir yer ve borç alacak arkadaşlar bulur kendine. Kimi zaman hiç yapmadığı çevirilerin parasını alır, (yayımcı sıkıştırınca kardeşlerine yaptırtmaya çalışacağı ve asla teslim edemeyeceği çeviriler), Premukhino'ya duygu sömürüsü devam eder. Kimi zaman başarılı olur ve babası bir miktar daha borcunu kapatmayı kabul eder.

Fichte'den Hegel'e yönelen Bakunin'in Stankeviç çevresi dağılmış, bununla birlikte Moskova artık onun için boğucu bir hal almıştı. Lyubov ölmüş, aşkı bırakmaması ve eşinden ayrılması yönünde tavsiyede bulunduğu kız kardeşi Varvara, kocasından uzaklaşmak için çocuğuyla yurtdışına çıkmıştı.

ROMANTİK SÜRGÜNLER

Moskova 1839–1840 kışı. Herzen ve Ogarev çevresi politik çehresini teorik alandan pratik alana geçirme eğilimine girince, tutuklamalar ve ardından, Romantik Sürgünlerin Moskova'dan göçüşü başlar...

Berlin onun için yepyeni bir dünyaydı ve ülkesinin etkisinden kurtulamamıştı. Burada tanıştığı Turgenyev, dostu ve borç alacak yeni bir kaynak olarak hayatına katılmıştı. 1841–1842 yılında yazdığı "Almanya'da Reaksiyon: Bir Fransızın Not Defterinden" adlı makale, Hegel'den devrim felsefesine geçiş olarak görülmüştü.

Makale onun Almanya'da geçirdiği Hegelci dönemin zirvesi sanılsa da, aslında sonuydu. Bu iflah olmaz romantik kendine yeni serüvenler aramanın peşindeydi artık. Gelecek, insanların eylemine aitti.

1843'te borçlarını arkasında bırakıp Zürih'e gitti. Burada, Herwegh dışında tanıdığı yoktu. İsviçre'nin muhteşem manzarası eşliğinde George Sand romanları okuyor, Fransız düşüncesinin Alman düşüncesinden üstün olduğu inancını sağlamlaştırıyordu. Wilhelm Weitling imzasını taşıyan, *Uyum ve Özgürlüğün Yolları* Bakunin'i çarpmıştı: "Mükemmel toplumda hükümet değil yönetim olur, yasa değil yükümlülük olur, ceza değil, düzeltme araçları olur". Bu satırlar Mihail'in daha sonraları ortaya koyacağı anarşist akdin şekillenmesini sağladı.

Bakunin, o yıllarda Fransız radikallerinin çoğu gibi Farmason oldu ve Paris'in Grand Orient'indeki İskoç Locası'na katıldı. Bu yıllarda iki önemli isimle tanıştı: Karl Marx ve

Pierre-Joseph Proudhon. Marx her zaman dakik, sert ve hesaplıydı. Bakunin içinse, duyguyla renklendirilmemiş hiçbir şey güzel değildi. Rus aristokratı ve Yahudi avukatın oğlu birbirlerini hiç sevmediler ve anlamadılar. Bakunin şöyle der: "O, beni duygusal idealist olarak adlandırıyordu; haklıydı. Ben de onu, hoyrat, kendini beğenmiş ve acımasız olarak değerlendiriyordum; ben de haklıydım".

Yaşamı boyunca Polonya'dan İtalya'ya, Londra'dan Brüksel'e yaptığı yolculuklar hep bir eylem arayışıydı. Bakunin, gezginlik döneminde zaman zaman memleket krizi ve özlemiyle yanıp tutuşmuş, Çara yazdığı itirafta "[…]Dışarıdaki yaşamım uzadıkça, bir Rus olduğumu ve Rus olmaya son veremeyeceğimi daha da derinden hissettim" diye yazmıştı. Uzun yıllar hapis yattığı dönemde, 44 yaşındayken Çar'a yazdığı itiraflarında iyi dileklerini etti ve erkek kardeşleri gibi kendini Çar'ına ve ülkesine adayarak silaha sarılmasını önleyen hata ve suçlarını eleştirdi. 14 Şubat 1857 tarihli bu mektubun ardından Çar ona reddedemeyeceği bir teklif sundu: Ya bulunduğu yerde kalacak ya da Sibirya'da müebbet sürgünde olacaktı. Bakunin için hapis dayanılmaz bir hal almıştı, bu yüzden ikinci ihtimali seçti.

Sibirya'da on yıl sonra ilk kez insanlarla ilişki kurmaya başladı. Polonyalı tüccar bir ailenin on sekiz yaşındaki kızları Antonia Kwaiatkwski, Bakunin'in maceralarını dinlemeye, Bakunin de ona âşık olmaya hazırdı. O kış evlendiler. Otoritelerin iyi niyet gösterisi olarak sundukları dördüncü dereceden memuriyet teklifini gururuna yediremeyerek reddetti. Karısı Antonia ve ailesine şimdilik veda ederek oradan ayrıldı. Bundan sonra yaptığı deniz yolculuklarıyla 1861 yılı sonlarında Londra'ya ulaştı. Bakunin'in kaçışı ve Sibirya'ya atanan valilerin onun akrabası olması, onun Rus ajanı olduğu konusunda şüphe uyandırdı. Bakunin'in burada koşullarını hazırlaması ve tabii borç bulması zaman aldı. Antonia 1863'te Ir-

kutsk'dan Londra'ya hareket etti. Bakunin ise Polonya ayaklanmasına katılmak için oradan ayrılmıştı.

Antonia'yı karşılamaya gelen Herzen, önceleri Rus ajanı olduğundan şüphelendiği bu alımlı, genç ve güzel kadına kalacak bir yer bulmuş, fakat herhangi bir yakınlık göstermemişti. Kendisine ilişkin konularda kindar olmayan Bakunin, Herzen'in karısına gösterdiği bu soğukluğu hayatının sonuna kadar unutamadı. Polonya davası uzlaşmaya yüz tutmuş, Stockholm'de işi kalmamıştı. Yeni rotası en azından devrimci bir kıpırtı gördüğü İtalya oldu. Ucuz, sıcak, dost ve rahat bir ülkeydi ve Antonia burayı sevecekti. 1864'te İtalya'ya gelen Bakuninler, Floransa'ya yerleştiler. Bakunin Floransa'da geçirdiği bir yıl boyunca rahat ve aylak bir yaşam sürdü. İtalyan milliyetçiliğinin ateşli bir taraftarı olarak geldiği İtalya'dan ayrılırken artık devrimci bir anarşistti. O yıllarda kaleme aldığı *Devrimci İlmühal*'de milliyetçiliği terk ettiğini ve anarşist inancının temel noktalarını net bir şekilde anlatmıştı: Var olan tüm dinsel, politik, ekonomik ve sosyal kurumların yıkılmasını, özgürlük, akıl, adalet ve emek temelinde evrensel toplumun kurulmasını savunarak Tanrı'yı reddettiğini açıklıyordu. Nihayet devrim ve milliyetçilik arasındaki karışıklıktan kurtulmuştu.

Bakunin için verimli geçen İtalya günlerinde, Antonia balkonda oturup, manzaranın eşsiz güzelliğiyle mest olurdu. Bakunin karısına karşı şefkatli ve sevgi doluydu; oysa Antonia onun fikirlerine daima ilgisiz kalmıştı: "Benim Antoniam budalanın biridir, düşüncelerime en ufak bir ilgi göstermez; fakat son derece hoştur, iyi huyludur ..."

Bu “iyi huylu, hoş ve beyinsiz” genç kadının yüreğini yeni bir aşka açması çok zaman almadı. Bakunin'in Uluslararası Kardeşlik'teki yaveri Carlo Gambuzzi bu boşluğu seve seve doldurdu ve Bakunin kız kardeşlerinde olduğu gibi Antonia'yı hiç kıskanmadı. Ölümüne kadar onun ve Gambuzzi'den olan çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak için uğraştı. Romantik sürgün ve bir eylem adamı olan Bakunin, gidişatı Lokarno'dan izlemeye devam etti. 1873 Mayıs'ında 63 yaşına basan Bakunin'in güçlü bünyesi çökmüş, tükenmeyen iştahı onu devasa boyutlara ulaştırmıştı. Küçük kasabanın sokaklarında dolaşırken çocuklar “fil Mihail” diye bağrışarak peşine takılıyorlardı. Bir tek dileği vardı: “[…] Artık reaksiyonun muzaffer güçlerine karşı Sisifos'un taşını yuvarlamak için ne gerekli güce ne de güvene sahibim. Bu yüzden, mücadeleden çekiliyor ve arkadaşlarımdan tek bir iyilik bekliyorum: unutulmak.”

Mülkiyet karşıtı yaşlı anarşist, hayatının son yıllarında ironik bir durumda kaldı. İsviçre vatandaşlığına girmenin yollarını arayan Bakunin'e sunulan seçenek, orada bir ev sahibi olmasıydı... Ve belki de en hazini, sahip olacağı bu ev nedeniyle, polisin, resmî tutanaklara “Michael Bakunin, rantiye” notunu düşmesiydi. 18 Mayıs 1814'te Rusya'da doğan Michael Aleksandrovich Bakunin, 1 Temmuz 1876'da öldüğünde ülkesinden çok uzaklardaydı ve cenazesinde yalnızca 30–40 kişi vardı.

.....

Genç Bakunin için, "Aşk, insanın yeryüzündeki en üst misyonuydu. Bir insanın kendini aşksız vermesi, Kutsal Ruh'a karşı işlenmiş bir günahtı"

Kadınlar tarafından oldukça çekici bulunan Mihail'in ise kadınlarla ilişkisi hep ruhsal bir aşk olarak kaldı

İsviçre'nin muhteşem manzarası eşliğinde George Sand romanları okuyan Bakunin, Fransız düşüncesinin Alman düşüncesinden üstün olduğu inancını sağlamlaştırıyordu

Bakunin, Marx için, "O, beni duygusal idealist olarak adlandırıyordu; haklıydı. Ben de onu, hoyrat, kendini beğenmiş ve acımasız olarak değerlendiriyordum; ben de haklıydım" diyordu

Kendisine ilişkin konularda kindar olmayan Bakunin, Herzen'in karısına gösterdiği soğukluğu hayatının sonuna kadar unutamadı

"**Artık reaksiyonun muzaffer güçlerine karşı Sisifos'un taşını yuvarlamak için ne gerekli güce ne de güvene sahibim. Bu yüzden, mücadeleden çekiliyor ve arkadaşlarımdan tek bir iyilik bekliyorum: unutulmak"**

Bakunin

Alıntı 1: “Halkların köleleştirilmesinin, aldatılmasının ve yoksullaştırılmasının sorumlusu olarak gördüğü devletin ortadan kaldırılması gerektiğini ilan eder. Miras hakkı ilga edilmeli, sınıflar ve katmanlar ortadan kalkmalı, dinî evlenmelerin yerini kadın ve erkeğin eşit olduğu özgür evlilikler almalıydı.”

PARİS KOMÜNÜ VE DEVLET DÜŞÜNCESİ – MİHAİL BAKUNİN(1871)

“Paris Komünü ve Devlet Düşüncesi”, Bakunin’in “Kamçılı Germen İmparatorluğu ve Toplumsal Devrim” adlı önemli çalışmasının ikinci bölümüne giriş yazısıdır.

1871 Paris Komünü, sosyalist hareketin tarihinde bir dönüm noktası, sosyalist teoriye hak ettiği değeri kazandıran canlı bir örnek ve çarpıcılığı hala da tartışılmakta olan son derece de heyecan verici bir olaydır. "Fransa'da İç Savaş"da Karl Marx, "Devlet ve Devrim"de V. İ. Lenin, Paris Komünü'nü bir proletarya devrimi olarak selamlamışlardır. Ancak, Marksistler ve Blankistler, Paris Komünü'nden teorilerinin doğruluğunu kanıtlayan bir örnek olarak bahsederlerken, anarşistler Komün'ün, otoriter sosyalizmin iflasını ilan ettiğini ve kendi anarşist yaklaşımlarının geçerliliğini kanıtladığını savunmuşlardır. Bu konuyla ilgili olarak James Gaillaume şöyle bir gözlemde bulunur:

Bu çalışma [Fransa'da İç Savaş] Marx'ın kendi programını terk ederek federalistlerin [artık anarşist olarak biliniyorlar] saflarına geçmesine neden olan ilkelerin şaşırtıcı bir şekilde ilan edilmesi anlamına gelmektedir. Bu, Kapital'in yazarının yaşadığı samimi bir dönüşüm müdür, yoksa olaylar tarafından dayatılan geçici bir manevra, komünün taşıdığı prestijden faydalanmak amacıyla yüzeysel bir şekilde ona dört elle sarılması mıdır?

Şu anda Hollanda'da yayınlanmakta olan "Bakunin Arşivleri"nin editörü olan Arthur Müller Lehning şunları belirtir:

Otoriterler ile anti-otoriterler arasındaki mücadelenin doruk noktasının oluştuğu böyle bir zamanda, Marx'ın anti-otoriter eğilimin programını açıkça onaylaması tarihin bir cilvesidir … Paris Komünü'nün, Marx'ın devlet sosyalizmiyle ortak hiçbir yanı yoktur ve Komün daha ziyade Proudhon'un düşünceleri ve Bakunin'in federalist teorileriyle uyum içindeydi. Fransa'da İç Savaş, Marx'ın

şu ana kadar devlet sorunu üzerine yazdığı tüm yazılarıyla muazzam bir çelişki içindedir.

Marx'ın hayranı ve resmi biyografyacısı olan Franz Mehring de aynı fikirdedir:

Komünist Manifesto'daki düşünceler, asalak devletin yok edilmesine yönelik şiddetli bir üslupla başlayan Fransa'da İç Savaş adlı çalışmada düzülen övgülerle bağdaşmıyordu … Hem Marx hem de Engels bu çelişkinin farkındaydı ve Komünist Manifesto'nun Haziran 1872′de yapılan yeni bir baskısına yazdıkları önsözde düşüncelerini tekrar gözden geçirdiler … Anarşistlerle mücadele halinde olan Engels, Marx'ın ölümünden sonra, tekrar orijinal Manifesto'yu esas aldı … eğer bir ayaklanma birkaç basit emirle devletin baskıcı mekanizmasını tamamen ortadan kaldırmayı başarabilmişse, bu Bakunin'in hiç ödün vermeden savunduğu yaklaşımının doğrulanması anlamına gelmez mi?

Bakunin, Komün tarafından yapılan herşeyi ihtiyatsız bir şekilde abartmamış, Komün'ün içine düştüğü başlıca hatalara değinmekten çekinmemiş, ancak birçok yoldaşının tersine, Komün'ün açmazlarını mazur görmüştü.

Bakunin bu bölümde Komün'ü tartıştıktan sonra "devletin nosyonu"nu ele alarak "bireylerin ve toplumun ihtiyaçlarını bağdaştıran" devletsiz bir toplumsal düzen – çoğunluğu azınlığa mahkum eden devlet tarafından bizzat önlenen bir armoni– üzerinde durur. Ardından, "iktidar şehvetini" kurumlaştıran ikiz şeytanlar olan Devlet ile Kilise arasındaki ilişkiyi irdeler. Ele aldığı temel konuları, insanın doğası, toplum, düzen, devlet, dini inançlar ve özgürlük anlayışı üzerine yaptığı yorumlarla tamamlar.

****

Bu çalışmam da, pek fazla olmayan yayınlanmış diğer çalışmalarım gibi, çeşitli olayların ortaya çıkardığı bir çalışmadır. Şu anda Fransa'yı ve tüm uygar dünyayı dört bir yandan kuşatan ve tek çaresi toplumsal devrim olan korkunç felaketleri önceden fark etmenin kolay ama acı ayrıcalığını bana tattıran Bir Fransız'a Mektuplar (Eylül 1870) isimli çalışmamın doğal bir devamıdır.

Bu çalışmayla böylesi bir toplumsal devrim ihtiyacını ortaya koymayı amaçlıyorum. Toplumun tarihsel gelişimini ve şu anda hepimizin gözü önünde Avrupa'da olup bitenleri irdelemek istiyorum. Böylece, samimi bir şekilde gerçeğin peşinde koşanlar, bu değerlendirmeleri dikkate alıp, toplumsal devrim dediğimiz şeyin özünü teşkil eden felsefi ilkeleri ve pratik amaçları açıkça ve dolaysız bir şekilde ilan edebilirler.

Basit bir görev üstlenmediğimin farkındayım. Eğer kişisel kaygılarla böyle bir görevi üstlenmiş olsaydım, küstah biri olarak değerlendirilebilirdim. Okurumun, bu türden hiçbir kaygımın olmadığından emin olmasını istiyorum: Ben ne bir bilgin ne bir felsefeci ne de profesyonel bir yazarım. Hayatım boyunca çok fazla şey yazmadım ve kendimi savunmak ve tutkulu bir inanç nedeniyle, kamusal yaşamda boy göstermekten duyduğum içgüdüsel nefretin üstesinden gelmeye mecbur kaldığım zamanlar dışında asla herhangi bir şey yazmadım.

Peki öyleyse ben kimim ve beni bu çalışmayı böyle bir zamanda yayınlamaya sevk eden şey nedir? Gerçeğin ateşli bir arayıcısı olduğum kadar, dünyayı mahveden mevcut düzenin –bütün zamanların tüm dinsel, metafizik, politik, yasal, ekonomik ve toplumsal alçaklıkları

sayesinde, ayakta duran bu düzenin– insanların başına musallat ettiği her türlü iğrenç aldatmacanın amansız bir düşmanıyım. Ben fanatik bir özgürlük sevdalısıyım. Özgürlüğü, insan zekasının, onurunun ve mutluluğunun içinde filizlenebileceği biricik ortam olarak değerlendiriyorum. Özgürlük derken, devlet tarafından bağışlanan, ölçülüp biçilen, düzenlenen özgürlüğü kastetmiyorum; zira böyle bir özgürlük, halkın büyük bir kesiminin köleliğine dayanarak küçük bir azınlığın ayrıcalıklarını temsil eden ebedi bir yalandan başka bir şey değildir. Her insanın haklarını, devlet tarafından temsil edilen haklarla sınırlandıran Jean Jacques Rousseau okulu ve tüm diğer burjuva liberal okullar tarafıdan göklere çıkarılan bireyci, egoist, aşağılık ve sahte özgürlüğü de kastetmiyorum; böyle bir özgürlük, bireylerin haklarını zorunlu olarak sıfıra indirecektir. Hayır, ben, ismini hak eden tek özgürlüğü, hepimizin iç dünyasında saklı duran tüm maddi, entelektüel ve ahlaki yeteneklerin tam gelişimi anlamına gelen özgürlüğü kastediyorum; bireysel doğamızın yasaları dışında hiçbir kısıtlamayı kabul etmeyen özgürlüğü kastediyorum. Bu yasalar herhangi bir dışsal yasa koyucu tarafından bize dayatılmadığı ve bizden daha üstün olmadıkları için, sonuç olarak özgürlük üstünde hiçbir kısıtlama yoktur. Bu yasalar sübjektiftir, bize içkindir; varoluşumuzun temelini teşkil ederler. Bu yasalardan kurtulmaya çalışmak yerine, özgürlüğümüzün bu yasalar içindeki gerçek koşullarını ve etkin kaynağını görmeliyiz; başka birinin özgürlüğü benim özgürlüğümü sınırlamadığı gibi, özgürlüğümü onaylayarak daha da genişletir; eşitlik içinde dayanışmayla iç içe geçen bir özgürlük. Acımasız bir güç ve bu gücün her zaman gerçek ifadesini bulduğu otorite ilkesi karşısında galip gelen özgürlüğü kastediyorum. Cennetteki ve yeryüzündeki tüm idolleri paramparça eden ve ardından tüm kiliselerin ve devletlerin yıkıntıları

üzerinde insanlığın evrensel dayanışmasını esas alan yeni bir dünyayı inşa edecek olan özgürlüğü kastediyorum.

Kararlı bir ekonomik ve toplumsal eşitlik savunucusuyum, çünkü böyle bir eşitlik olmaksızın, ulusların refahının ve bireylerin özgürlüğünün, adaletinin, insanca onurunun, ahlakının ve maddi refahının bir yalan yığınından başka bir anlama gelmeyeceğine inanıyorum. Özgürlüğü insanlığın ilk koşulu olarak savunduğum için, dünya çapındaki bir eşitliğin, emeğin kendinden örgütlenmesi, özgürce örgütlenmiş olan üretici birliklerinin ortak mülkiyeti ve despotik ataerkil devletin yerini alacak olan komünlerin spontan federasyonları aracılığıyla sağlanması gerektiğine inanıyorum.

Devrimci sosyalist kolektivistler ile mutlak devlet iktidarını destekleyen otoriter komünistler arasında tam da bu noktada temel bir ayrılık ortaya çıkıyor. Her iki tarafın da nihai hedefi hemen hemen aynıdır. Her iki taraf da, öncelikle herkes için eşit olan koşullar altında olayların doğal seyri tarafından herkese kaçınılmaz bir şekilde dayatılan kolektif emek örgütlenmesini, ardından da üretim araçlarının ortak mülkiyetini temel alan bir toplumsal düzeni yaratma arzusundadır.

Aralarındaki fark yanlızca şudur; otoriter komünistler, işçi sınıfının, özellikle de radikal burjuvaziden yardım alan kent proletaryasının siyasal iktidarının gelişimi ve örgütlenmesi aracılığıyla amaçlarına ulaşabileceklerini sanmaktadırlar. Öte yandan devrimci sosyalistler ise, üst sınıflardan olup geçmişlerini tamamen reddederek açıkça kendilerine katılma ve devrimci programlarını bütünüyle kabul etme arzusunda olan iyi niyetli kesimler de dahil olmak üzere, kent ve kırdaki işçi sınıfının anti-politik

gücünün gelişimi ve örgütlenmesi aracılığıyla amaçlarına ulaşabileceklerine inanmaktadırlar.

İki taraf arasındaki bu görüş ayrılıkları her iki tarafın farklı taktiklere başvurmasına yol açmaktadır. Otoriter komünistler, işçilerin, devlet iktidarının ele geçirilmesi amacıyla örgütlenmesinden yanadır. Devrimci sosyalistler ise, devleti yıkmak üzere –veya daha kibarca söylemek gerekirse– devleti tasfiye etmek üzere örgütlenmektedirler. Komünistler otoriter ilke ve pratikleri savunurlar; devrimci sosyalistler olanca inançları ile özgürlüğe vurgu yaparlar. Her iki taraf da aynı şekilde bilimin, her türlü dinsel ve batıl inancın yerine geçmesinden yanadır. Komünistler bilimi kitlelere zor yoluyla dayatma arzusundadırlar; devrimci sosyalistler ise, bilimin propagandasını yapmaya çalışacaklardır ve böylece, bireyler ve gruplar bir kez ikna olduklarında, birkaç "üstün" zeka tarafından önceden hazırlanıp "cahil" kitlelere dayatılan her türlü planı reddederek, kendi düşünce ve çıkarları doğrultusunda aşağıdan yukarıya doğru özgürce ve kendiliğinden örgütlenip federasyonlaşacaklardır.

Devrimci sosyalistler, kitlelerin içgüdüsel istemlerinde ve gerçek ihtiyaçlarında yatan pratik sağduyunun ve bilgeliğin, bunca yenilgiden sonra hala insanları mutlu etmeye çalışan tüm toplumsal doktorların ve kılavuzların etkileyici zekasında asla bulunmadığına inanırlar. Daha da önemlisi, devrimci sosyalistler, insanlığın oldukça uzun zamandan beridir başkalarının kendi üzerindeki yönetimlerine boyun eğdiğine inanırlar; yani insanlığın başına gelen tüm belaların, yönetimin şu veya bu biçimden değil, biçimi ne olursa olsun, esas olarak bizzatihi yönetimin ve yönetim ilkesinin temel varlığından kaynaklandığına inanırlar.

Nihayet, Alman okulu tarafından bilimsel olarak geliştirilen, Amerikalılar ve İngilizler tarafından da kısmen olarak kabul edilen komünizm ile, Latin ülkelerinin proletaryası tarafından muazzam bir şekilde geliştirilerek son şekli verilen Proudhonculuk arasında da meşhur bir çelişki vardır. Devrimci sosyalizm, kısa bir süre önce gerçekleşen Paris Komünü'nde, heybetini ve pratik geçerliliğini gözler önüne serdi.

Monarşik ve dinsel gericiliğin karşısında kaybettiği onca kana rağmen, Avrupa proletaryasının kalbinde ve zihninde daha da dayanıklı hale gelip güçlenen Paris Komünü'nü destekliyorum, çünkü Komün her şeyden önce, bizzat devletin kendisine açıkça ve cesurca meydan okuyarak devlet ilkesini reddetti.

Devlete yönelen bu başkaldırının, bugüne kadar siyasal merkezileşmenin başlıca ülkesi olan Fransa'da meydana gelmesi ve Komün'ün inisiyatifinin, büyük Fransız uygarlığının öncüsü ve ana kaynağı olan Paris'in elinde olması son derece çarpıcıdır. Başındaki tacı fırlatarak, Fransa'ya, Avrupa'ya, tüm dünyaya hayat ve özgürlük vermek üzere, kendi yenilgisini çoşkuyla ilan eden Paris; tarihsel öncülüğünü tekrarlayarak, köleleştirilen tüm halklara, kurtuluşa ve esenliğe giden tek yolu gösteren Paris; burjuva radikalizminin siyasal geleneklerine ölümcül bir darbe indirerek, Fransa ve Avrupa gericiliği karşısında, devrimci sosyalizme gerçek anlamını kazandıran Paris! Galip gelen gericiliğe teslim olmaktansa, yıkıntılarını kendisine kefen yapan Paris; kendi felaketiyle, Fransa'nın geleceğini ve onurunu kurtaran, üst sınıflarda gözden kaybolan yaşamın, erdemliliğin ve ahlaki kudretin, kendi gücünde ve proletaryaya verdiği sözlerde yaşatıldığını tüm insanlığa gösteren Paris! Kitlelerin mutlak kurtuluşunun ve onların sınır tanımayan gerçek dayanışmasının yeni çağını törenle

açan Paris; milliyetçiliği yok ederek onun yıkıntıları üzerinde insanlığı yükselten Paris; insancıl ve ateist olduğunu ilan ederek, kutsal masalların yerine, toplumsal yaşamın büyük gerçekliklerini ve bilimsel inancı geçiren, eski ahlakın yalanlarının ve kötülüklerinin yerine, tüm insan ahlakının sarsılmaz temeli olan özgürlük, adalet, eşitlik ve kardeşlik ilkelerini koyan Paris! İnsanlığın yazgısına olan büyük bağlılığını, görkemli düşüşüyle, ölümüyle kanıtlayan, kahraman, rasyonel ve inançlı Paris; inancını, tüm gücüyle birlikte gelecek kuşaklara emanet eden Paris! En asil çocuklarının kanıyla sulanan Paris! İşte insanlık budur! Bu, doğrudan Hristiyan kiliselerinden ve kötülüğün en yüksek papazı olan Papa'dan ilham alan birleşik Avrupa gericiliği tarafından çarmıha gerilen insanlıktır. Ancak, halklar arasındaki dayanışmanın bir ifadesi olarak yaklaşmakta olan uluslararası devrim, Paris'i tekrar diriltecektir.

Asla unutulmayacak olan Paris Komünü'nün gerçek anlamı budur ve Komün'ün iki aylık ömrünün ve ölümünün geride bıraktığı muazzam ve görkemli sonuçlar bunlardır.

Paris Komünü çok kısa ömürlü oldu ve Versailles gericiliğine karşı verdiği mücadele tarafından tamamen sekteye uğratılan iç gelişimi nedeniyle, sosyalist programını uygulayamasa bile, en azında teorik olarak çözümleyebilme imkanını dahi bulamadı. Öte yandan Komün üyelerinin büyük çoğunluğunun sosyalist olmadığını da göz ardı etmemek gerekiyor. Komün üyeleri sosyalist olarak görünmüşlerse, bu onların kişisel inançlarından ziyade, olayların karşı durulamaz akışıyla bu doğrultuda hareket etmelerinden, içinde bulundukları koşulların doğasından ve konumlarının dayattığı ihtiyaçlardan kaynaklanmıştır. Komün'e katılan sosyalistler küçük bir azınlıktı; en fazla on dört veya on beş kişiydiler;

komünarların geri kalan kısmını Jakobenler teşkil ediyordu. Ancak bir noktayı açıklığa kavuşturmamız gerekiyor; birbirinden oldukça farklı olan iki Jakoben türü vardır. Bir tarafta, Bay Gambetta gibi Jakoben avukatlar ve doktrinerler vardır; onların pozitivist … küstah, despotik ve yasal cumhuriyetçiliği, Jakobenciliği, birlik ve otorite kültü dışındaki her şeyden arındırıp eski devrimci inançlarını yadsıyarak, Fransa halkını önce Prusyalılar'a, ardından da Fransa'nın yerli gericilerine teslim etti. Öte yandan, samimi bir şekilde devrimci olan, 1793′ün devrimci ruhunun gerçek ve son temsilcileri olan kahraman Jakobenler vardır; aşağılık gericilere teslim olmaktansa, oluşturdukları güçlü birliği ve sahip oldukları otoriteyi feda etmeye hazır olan Jakobenler. Bu yüce gönüllü Jakobenler'e, doğal olarak, devrimin zaferini her şeyden daha çok önemsemiş bir kişilik olan Delescluze liderlik ediyordu; kitleler olmaksızın devrim olamayacağından ve kitleler sahip oldukları sosyalizm içgüdüsünü şimdilerde açığa vurup ekonomik ve toplumsal bir devrimi gerçekleştirecek güçte olduklarından, kendilerini tamamen devrimci hareketin akışına bırakan iyi niyetli Jakobenler, kendilerine rağmen, eninde sonunda sosyalist olacaklardır.

Paris Komünü'ne katılan Jakobenlerin yüz yüze kaldıkları durum tam da buydu. Delescluze ve yanındaki pek çok kişi, genel içeriği ve vaatleri pozitif sosyalist bir içeriğe sahip olan çeşitli program ve bildirgeleri imzaladılar. Bununla birlikte tüm iyi niyet ve samimiyetlerine rağmen Jakobenler, içsel inançlarından ziyade, dış koşulların dayatmasıyla sosyalist oldular; henüz yeni benimsedikleri sosyalist ilkelerine ters düşen burjuva önyargılarının birçoğundan kurtulmak için gerekli olan zamandan ve kapasiteden yoksundular. İç mücadele tuzağına düşen Jakobenler'in, genellemelerin ötesine geçip, burjuva dünyası

ile aralarındaki dayanışmayı ve ilişkileri ebediyen ortadan kaldıracak nihai adımları asla atmayacakları anlaşılır bir şeydir.

Bu durum, Komün ve bu insanlar için büyük bir talihsizlik oldu. Hem kendileri felç oldular, hem de Komün'ü felç ettiler. Yine de onları suçlayamayız. İnsanlar bir gecede değişmezler; doğalarını ve alışkanlıklarını istedikleri anda değiştiremezler. Komün uğruna ölerek samimiyetlerini kanıtladılar. Kim onlardan başka bir şey istemeye cüret edebilir?

Jakobenler, düşünce ve eylemlerinin esin kaynağı olan Paris halkından daha fazla suçlanamazlar. Halk düşünsel etkileşimden ziyade içgüdüsel olarak sosyalistti. Halkın tüm istem ve özlemleri olabildiğince sosyalistçedir ancak, düşünceleri ve daha ziyade bu düşüncelerin geleneksel ifadeleri öyle değildir. Fransa'nın büyük kentlerinin proletaryası, hatta Paris proletaryası bile, halen de pek çok Jakoben önyargıya, diktatöryal ve yönetimsel anlayışlara sıkı sıkıya yapışmaktadır. Proletaryanın düşüncelerine hakim olan –ve tüm kötülüklerin, yoksulluğun ve köleliğin tarihsel kaynağı olan dinsel eğitimin ölümcül sonuçlarıyla beslenen– otorite kültü henüz tamamen ortadan kaldırılamamıştır. Halkın en zeki çocuklarının, en inançlı sosyalistlerin bile henüz bu düşüncelerin etkisinden kurtulamamış olmaları, bu gerçeğin çarpıcı boyutlarını göstermektedir. Onların zihinlerini birazcık karıştırmaya teşebbüs ettiğinizde, karanlık bir köşeye sinmiş olan hükümet taraftarı Jakobenliğin can çekişmekte olduğunu ama tamamen ölmediğini göreceksiniz.

Komün'e katılan küçük ama inançlı sosyalist grup da çok zor durumdaydı. Bir yandan, Paris halkının kitlesel desteğinin eksikliğini hissederken ve pek de güçlü olma-

yan Uluslararası Birlik örgütü yanlızca birkaç bin insanı etkileyebilmişken, bu sosyalistler, birkaç bin işçiye iş sağlamak, onları doyurmak, örgütlemek, silahlandırmak ve gericilerin hareketlerini yakında izlemek zorundaydı. Üstelik tüm bunlar, kuşatılan, açlık tehlikesiyle karşı karşıya olan ve Prusyalılar'ın izni ve lütfuyla Versailles'de örgütlenen gericiliğin karanlık entrikalarının tuzağına düşen Paris gibi devasa bir kentte olup bitiyordu. Sosyalistler, Versailles Hükümeti'ne ve ordusuna karşı, devrimci bir hükümet ve ordu kurmak zorunda kaldılar; monarşist ve dinsel gericiliğe karşı savaşabilmek için, devrimci sosyalizmin temel ilkelerini unutarak veya feda ederek Jakoben bir tarzda örgütlenmek zorunda kaldılar.

Böylesine karmaşık olan koşullar altında, Komün'ün çoğunluğunu oluşturan ve aynı zamanda oldukça gelişkin bir politik öngörüye ve yönetimsel örgütlenme pratiğine ve geleneğine sahip olan Jakobenler'in, baskın bir güç olarak sosyalistleri denetimleri altına almaları elbette doğaldı. Buna rağmen, Jakobenler'in sahip oldukları avantajlardan sonuna kadar yararlanmamaları oldukça şaşırtıcıydı; zira Paris ayaklanmasına tamamen Jakoben bir karakter vermeye çalışmadılar; hatta tam tersine, toplumsal devrimin seyrine kapılmakta bir mahsur görmediler.

Teorilerinde oldukça tutarlı olan pek çok sosyalistin, devrimci pratiklerinde yeterince sosyalistçe hareket etmeyen Paris'teki dostlarımızı suçladıklarını biliyorum. Öte yandan, avaz avaz bağıran burjuva basın, dostlarımızı, programlarına gereğinden fazla bağlı kalmaları gerekçesiyle suçlamaktadır. Bir an için burjuva basınının o alçakça suçlamalarını bir yana bırakalım. Proletarya kurtuluşunun en zeki teorisyenlerinin dikkatini şu olguya çekmek istiyorum; Parisli kardeşlerimize açıkça haksızlık

yapıyorlar, çünkü, en doğru teorilerle bu teorilerin pratik uygulaması arasında, birkaç gün içinde katedilemeyecek muazzam bir mesafe vardır. Örneğin, –ölümü kesinleşmiş olan insanlardan sadece birini anmak gerekirse– Varlin'i tanıma şerefine erişmiş herhangi biri, Varlin ve arkadaşlarının, derin, tutkulu ve iyi özümsenmiş sosyalist inançlarla hareket ettiklerini bilir. Bu insanları tanıyan hiç kimse, onların ateşli çoşkunluklarından, fedakarlıklarından ve güçlü inançlarından zerre kadar şüphe etmemiştir. Bununla birlikte, özellikle güçlü bir inanca sahip olmalarından dolayı, bu insanlar, uğruna yaşamlarını feda ettikleri o yüce görev nedeniyle kişisel güvenliklerini hesaba katmadılar; kendileri için asla kaygılanmadılar! Tüm diğer örneklerde olduğu gibi, Politik devrime taban taban zıt olan bu Toplumsal devrimde de, bireysel eylemin bir hiç, kitlelerin eyleminin her şey olacağına inandılar. Bireylerin yapabileceği tek şey, halkın içgüdüsel istemlerini ifade eden düşünceleri formüle etmek, bu düşüncelerin propagandasını yapmak ve tüm çabalarını, kitlelerin doğal gücünün örgütlenmesine adamaktır. Hepsi bu kadar; geri kalan her şey bizzat kitlelerin kendileri tarafından gerçekleştirilecektir. Başka türlü davranacak olursak varacağımız yer politik bir diktatörlük olur; tüm ayrıcalıkları, eşitsizlikleri ve baskılarıyla devletin yeniden inşası; bu dolambaçlı ve kaçınılmaz yola saptığımızda kitlelerin siyasal, toplumsal ve ekonomik köleliğini yeniden inşa edeceğimiz bir noktaya varacağız.

Tüm samimi sosyalistler ve genel olarak halk içinde doğup yaşayan tüm işçiler gibi, Varlin ve arkadaşları da, benzer kişilerden oluşan bir tek grubun sürekli etkin olmasına ve daha üstün kişiliklerin egemenliğine karşı tamamen meşru olan bir ihtiyat duygusunu paylaştılar. Ve her şeyden önce adil ve iyi niyetli insanlar oldukları için, bu öngörüyü, bu

güvensizliği, başka kişiler için olduğu kadar, kendileri için de taşıdılar.

Toplumsal bir devrimin, ya bir diktatörlük tarafından ya da tüzel bir topluluk tarafından yönetilip örgütlenmesini savunan otoriter komünistlere karşılık –ki bana göre bu düşünceleri tamamen yanlıştır– dostlarımız, Parisli sosyalistler, halk kitlelerinin, gruplarının ve birliklerinin, kendiliğinden kesintisiz eylemi olmaksızın, asla devrim yapılamayacağına inandılar.

Parisli dostlarımız bu düşüncelerinde bin kez haklılardı. Ne kadar mükemmel olursa olsun –hatta üstün yeteneklere sahip birkaç yüz bireyden oluşan kolektif bir diktatörlükten bahsediyor bile olsak– halkın kolektif iradesini temsil eden, gerçek çıkarlarının, istemlerinin, özlemlerinin ve ihtiyaçlarının belirsiz yoğunluğunu ve çeşitliliğini kucaklayabilecek kadar güçlü olan herhangi bir zihin var mıdır? Devlet şiddetine maruz kalan hasta bir toplumu taşıyan bir sedyeye benzemeyen toplumsal bir örgütlenme nasıl yaratılır? Yani sorun hep kitlelere, gruplara, komünlere, birliklere ve bireylere eksiksiz özgürlük sağlayacak bir toplumsal devrimin zor yoluyla örgütlenmesi olmuştur; bizzat devletin varlığına ve iktidarına dayanan tüm tarihsel şiddet kaynaklarının ebediyen ortadan kaldırılması. Devletin yıkılışıyla birlikte, yasalardan kaynaklanan tüm eşitsizlikler ve çeşitli dinler tarafından yayılan tüm yalanlar da ortadan kalkacaktır, çünkü yasa ve din, asla devlet tarafından temsil edilen, güvenceye alınan ve himaye edilen ideal ve gerçek şiddetin kutsanmasından başka bir şey değildir.

Özgürlüğün insanlığa asla verilmeyeceği ve her türlü devlet ortadan kaldırılmadığı sürece, toplumun ve toplumu teşkil eden tüm grupların, yerel birliklerin ve bireylerin

gerçek ihtiyaçlarını karşılanamayacağı açıktır. Güya devlet tarafından temsil edilen ama aslında, devlet boyunduruğu altında olan bölgelerin, komünlerin, birliklerin ve bireylerin gerçek çıkarlarının reddi olan sözümona genel toplumsal çıkarlar, yanlızca birer soyutlama, kurgu ve yalandan ibarettir. Devlet, bir toplumun gerçek istemlerinin, yaşayan güçlerinin güle oynaya aktığı, ama sonradan bu hayallerin gölgesinde, vahşice öldürülüp gömüldüğü vahşice bir mezbaha ve kocaman bir mezarlıktır. Hiçbir soyutlama kendi başına var olamayacağından, üzerinde duracağı bacakları, birşeyler yaratacak elleri ve yığınlarca kurbanı tıkınacak midesi olmadığından, göksel ve dinsel bir soyutlama olan Tanrı, aslında, ayrıcalıklılar ve ruhbanlar sınıfının gerçek çıkarlarını temsil ederken, onun dünyevi tamamlayıcısı olan politik soyutlama, yani devleti ise, kendi dışındaki her şeyi yutma eğiliminde olan sömürücü sınıfın, burjuvazinin, daha az gerçek olmayan çıkarlarını temsil etmektedir. Hep bölücü olan ve bugün de insanları, güçlü ve zengin bir azınlık ile köleleşerek enkaz haline gelmiş bir çoğunluğa her zaman olduğundan daha fazla bölen ruhban sınıfı, tıpkı burjuvazi gibi, endüstride, tarımda, bankacılıkta, ticarette olduğu kadar devletin hükümet, ekonomi, hukuk, eğitim, polis ve ordu gibi işlevsel alanlarında da sahip olduğu çeşitli toplumsal ve siyasi örgütlenmeleri aracılığıyla, bir yandan tüm bu köleleşmiş insanları hakim bir oligarşiyle kaynaştırmakta, diğer yandan da, ebedi yanılgılar içinde yaşayan, karşı durulmaz mevcut ekonomik gelişmeler tarafından sürekli ve kaçınılmaz olarak proleter olmaya doğru itilen ve gözü kapalı olarak bu hakim oligarşiye hizmet eden birer araca indirgenmiş olan umutsuz, aldatılmış varlıklara dönüştürmeye çalışmaktadır.

Kilisenin ve devletin ortadan kaldırılması, yeniden örgütlenecek bir toplumun gerçek kurtuluşunun vazgeçilmez

ön koşulu olmalıdır, ancak bu yeniden örgütlenme, hem bilgeler ve aydınlar tarafından çizilen ideal planı, hem de çeşitli diktatöryal güçler hatta, evrensel oy hakkıyla seçilen ulusal bir topluluk tarafından verilen emirleri reddederek, yukarıdan aşağıya doğru bir örgütlenme modelini esas almamalıdır. Daha önce de söylediğim gibi, böyle bir örgütlenme modeli, kaçınılmaz olarak yeni bir devlet yaratacak ve sonuç olarak yönetici bir aristokrasiyi, yani kitlelerle hiçbir ortak yanı olmayan bir insanlar sınıfını ortaya çıkaracaktır. Elbette bu yeni sınıf, kamu refahına hizmet etmek veya devleti korumak bahanesiyle kitleleri sömürüp köleleştirecektir.

Geleceğin örgütlenmesi aşağıdan yukarıya doğru, işçi birlikleri ve federasyonları tarafından gerçekleştirilmelidir; önce birliklerden ve komünlerden başlamalı, sonra bölgeleri ve ulusları içine alarak en nihayet, büyük uluslararası ve evrensel federasyon ile doruğa çıkmalıdır. Hayat verici gerçek toplumsal özgürlük düzeni ve toplumsal refah ancak o zaman vücut bulacak ve birey ile toplumun gerçek çıkarlarını kısıtlaması şöyle dursun, bu toplumsal düzen onların gerçek çıkarlarını bağdaştırarak güvenceye alacaktır.

Birbirine zıt olan çıkarları bağdaşmayacağı için, birey ile toplum arasındaki armoniye ve evrensel dayanışmaya pratikte asla ulaşılamayacağı iddia edilmektedir. Bu iddiaya ben şöyle cevap vermek istiyorum; eğer bu çıkarlar bugüne kadar karşılıklı bir uyuma kavuşmamışlarsa bunun nedeni, Devletin, çoğunluğun çıkarlarını ayrıcalıklı bir azınlığın çıkarlarına feda etmesidir. Bu yüzden bu ünlü uzlaşmazlık, kişisel ve toplumsal çıkarlar arasındaki bu çatışma, insanı onursuzlaştırıp öz-saygısını ortadan kaldırmak üzere o özgün günah doktrinini yaratan teolojik yalanlarca icat edilen bir kurgudan, siyasal bir yalandan